

ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟΣ ΛΟΓΟΣ ΣΤΟΝ ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΑ ΚΥΠΡΙΑΝΟ(*)

Τοῦ Μητροπολίτη Πάφου κ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ.

Κάθε λαός, σέ ὥρες πού δοκιμάζεται ἡ ταυτότητά του κι ἀμφισβητεῖται ἡ πνευματική γνησιότητά του, στρέφεται κι ἀναζητᾷ τίς ρίζες του· ἀξιολογεῖ τίς δυνάμεις του προκειμένου νά ἀντιμετωπίσει ἀποτελεσματικά τό παρόν καί νά προγραμματίσει μέ σύνεση τό μέλλον.

Πολύ περισσότερο σέ καιρούς κρίσιμους γιά τήν ἴδια τήν ἐθνική, ἀλλά καί φυσική ἐπιβίωσή του, ὅταν κυκλώνεται ἀπό στίφη βαρβάρων, πού τό ἀπειλοῦν μέ τήν ἀριθμητική καί στρατιωτική ὑπεροχή τους, ὅταν βάλλεται πανταχόθεν, ὅταν φτάνοντας στά ἔσχατα ὅρια ὑποχωρήσεων τόν πιέζουν γιά περαιτέρω συμβιβασμούς πού θά τόν ὀδηγήσουν στόν ἀφανισμό, ἕνα ἔχει χρέος: Νά ἀτενίσει τή μακρά φάλαγγα τῶν προγόνων του, τή φύτρα τῆς ζωῆς του· νά δεῖ τούς ἀγῶνες καί τίς ἀγωνίες τους· τούς πόθους καί τά παθήματά τους, γιά νά μπορέσει νά συνειδητοποιήσει τίς δικές του ὑποχρεώσεις.

Μέσα σ' αὐτά τά πλαίσια ἀντιλαμβάνομαι τή σημερινή ἐπιμνημόσυνη τελετή. Καί μέ κάθε δυνατή συντομία θά ἐπιχειρήσω μιᾷ κατάδυση στό Ἑλληνικό μας παρελθόν, γύρω ἀπό τούς Ἐθνομάρτυρες πού τιμοῦμε: τόν Ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό, καί τούς Μητροπολίτες Πάφου Χρύσανθο, Κιτίου Μελέτιο καί Κυρηναίος

---

* Ἐλέχθη τήν 4ην Ἰουλίου 2010 στόν ἱ. ναό Φανερωμένης Λευκωσίας.

Λαυρέντιο.

Ἀναρίθμητες οἱ ὑπηρεσίες τους πρὸς τὴν Ἐκκλησία, ἀνεκτίμητη καὶ ἡ προσφορά τους πρὸς τὴν πατρίδα. Δέν ἄσκησαν ἀπλῶς φιλανθρωπία καὶ δέν εὐεργέτησαν τὸ λαὸ μόνο μέ διδασκαλίες καὶ ἐλεημοσύνες, ὅπως ἐπέβαλλε τὸ στενὸ ποιμαντικὸ τους καθήκον. Τροφοδότησαν, μέ τὴ θυσία τους, καὶ συντήρησαν τὸ ἐκκλησιαστικὸ καὶ ἐθνικὸ φρόνημα τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων τῆς Κύπρου.

Ταύτισαν τὴ ζωὴ τους μέ τὴ ζωὴ τοῦ Γένους. Ἐγιναν ἡ ἡχώ τῆς φωνῆς τοῦ Ἑλληνισμοῦ· ἀναδείχθηκαν συντελεστές τῆς ἐθνικῆς μας ἐπιβίωσης.

Ἀπὸ τὸ πολυσχιδὲς ἔργο τους, πού κάλυψε ὅλες τίς πτυχές τῆς ζωῆς τοῦ ποιμνίου τους, θά κάνω μόνο νύξη στὴν μέριμνά τους γιὰ τὴν Παιδεία καὶ θά ἀναφερθῶ κυρίως στὴν ὑπέρτατη θυσία τῆς ζωῆς τους ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας, περιορίζοντας τὴν ἀναφορά μου στὸν Ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό, πού ἀντιπροσωπεύει ἐπάξια ὅλους τοὺς Ἐθνομάρτυρες τῆς 9ης Ἰουλίου, κληρικούς καὶ λαϊκούς.

Οἱ Τοῦρκοι, ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ κατακτητές, τόσο οἱ προηγούμενοι ὅσο καὶ οἱ μεταγενέστεροί τους, δέν ἀπέβλεψαν μόνο στὴν κατάκτηση τῆς Κύπρου, ἀλλὰ καὶ στή διατήρηση τῆς κατάκτησής τους. Γι' αὐτὸ καὶ προσπάθησαν νά κρατήσουν τὸν λαὸ στὴν ἀμάθεια, ἰδιαίτερα στὸν τομέα τῆς ἐθνικῆς γλώσσας καὶ τῆς ἱστορίας. Ἡ γλῶσσα εἶναι ἕνας σημαντικότετος παράγοντας, μέ τὸν ὁποῖο ἐκδηλώνεται ἡ ἐθνικὴ αὐτοσυνειδησία. Δέν εἶναι ἀπλῶς μέσο συνεννόησης. Εἶναι τρόπος δόμησης τοῦ κόσμου, ἔκφρασης ἀξιών, στόχευσης ἰδανικῶν. Κι ἡ Ἱστορία ὡς συνεκτικὸς δεσμὸς μέ τὸ παρελθόν τῆς φυλῆς εἶναι δύναμη ἐθνικῆς αὐτογνωσίας μέγιστη.

Ἡ Ἐκκλησία μέ τὴν ὅλη δράση της, ἰδιαίτερα ὅμως μέ τίς πρωτοβουλίες της στό χωρὸ τῆς Παιδείας, συνέβαλε στή διατήρηση τῆς ταυτότητας καὶ τῆς αὐτοσυνειδησίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ σ' ὅλη τὴν περίοδο τῆς τουρκικῆς κατάκτησης. Ἐγινε μιὰ νέα προβατι-

κή κολυμβήθρα, στά νερά της οποίας συντελέστηκε - και όχι μόνο μία φορά - τό θαῦμα της ανάνηψης από τήν ἐθνική παραλυσία.

Βλέποντας τήν πατρίδα νά πάσχει «μέγαν αὐχμόν παιδείας» καί «ἔλλειψιν Ἑλληνικῶν μαθημάτων», ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός ἰδρύει τό 1812 τήν «Ἑλληνική Σχολή», πού ἐξελίχτηκε στή συνέχεια στό σημερινό Παγκύπριο Γυμνάσιο. Μερίμνησε γιά σχολή καί στή Λεμεσό καί γιά ἄλλα ἐκπαιδευτήρια σέ κωμοπόλεις καί χωριά.

Καταλάβαινε πώς ἡ πνευματική ἄνωση ἑνός λαοῦ ἐξαρτᾶται ἀπό τήν ἔκταση καί τήν ποιότητα τῆς Παιδείας του. Διερευνώντας διεξόδους γιά τή φυλή στά τρομερά ἀδιέξοδα τῶν καιρῶν του καί τρόπους ἐπιβίωσης τοῦ Γένους μέσα στόν ἀριθμητικό κατακλυσμό τῶν βαρβάρων, συνειδητοποιοῦσε πώς ὁ Ἑλληνισμός δέν εἶχε ποτέ τήν εὖνοια τῶν ἀριθμῶν. Ἡ πνευματική του διάσταση, μέ τό δυναμισμό της καί τό εὖρος της τό οἰκουμενικό, ἀπωθοῦσε πάντοτε τοὺς ἀριθμούς. Ἀπωθοῦσε τήν ποσότητα. Μοῖρα του πάντα, ἀπό τά μυθικά χρόνια, ἡ ποιότητα. Καί πρός αὐτή τήν κατεύθυνση ἔπρεπε νά προσανατολισθεῖ στήν βελτίωση τῆς ποιότητάς του, στήν πνευματική του πρόοδο καί προκοπή. Ἔτσι συνέλαβε τό νόημα τῆς Παιδείας στό δουλωμένο Γένος ὁ Κυπριανός καί κατ' αὐτό τόν τρόπο προχώρησε, πέραν ἀπό τή Στοιχειώδη Παιδεία, στήν ἴδρυση τῆς Ἀνώτερης Ἑλληνικῆς Σχολῆς. Ἡ Σχολή, ὅπως σημειώνεται στό Πρακτικό τῆς σύστασής της, θά βοηθοῦσε στήν καλυτέρευση τῶν ἡθῶν· ἀλλά καί θά συνέβαλλε στή διαφύλαξη καί στήν ἐνίσχυση τῆς ἐθνικῆς αὐτοσυνειδησίας καί ἐλπίδας.

Καί πράγματι· μπορούμε σήμερα νά ὁμολογοῦμε, πώς ἡ Ἑλληνική Παιδεία στάθηκε ἡ πραγματική σχεδία τοῦ βίου μας. Ἴσως αὐτή τή δύναμη τῆς Παιδείας νᾶ ἔχουν ὑπόψη τους ὅσοι ἐπιχειροῦν σήμερα νά μᾶς ἀποκόψουν ἀπό τό ἑλληνικό πρότυπο Παιδείας καί ὅσοι ἔθεσαν ὡς στόχο ζωῆς τήν παραχάραξη τῆς ἱστορίας μας.

Καί μόνον ή μέριμνά του γιά τήν Έλληνική Παιδεία τής νήσου, άκόμα κι άν δέν μεσολαβοῦσε ό ήρωϊκός θάνατός του, θά κατέτασσε τόν Κυπριανό στό πάνθεο τών ήρώων τοῦ ΄Εθνους. Έκεῖνο, ὅμως, πού τοῦ προσέδωσε κορυφαία θέση στή συνείδηση τοῦ Κυπριακοῦ Έλληνισμοῦ ἦταν ή υπέρτατη θυσία του.

΄Η Ίστορία τής Έκκλησίας τής Κύπρου σ' ὅλη τή διάρκεια τής Τουρκοκρατίας εἶναι ή ἱστορία τών Έλλήνων Κυπρίων, πού άγωνίζονται συνεχῶς νά διατηρήσουν ὅ,τι ιερόν ἔχουν: τήν Όρθόδοξη τους πίστη, τήν Έλληνική τους γλῶσσα καί τήν ἐθνική τους συνείδηση. Μά καί νά άποκτήσουν ὅ,τι πρόσκαιρα ἔχασαν τήν ἐθνική τους ἐλευθερία. Κι ό Άρχιεπίσκοπος Κυπριανός εἶχε συναισθηση τών εὐθυνῶν καί τής θέσης του ὡς Έθνάρχου τών αλυστρώτων Κυπρίων. Άμετάθετος στόχος του ἦταν ή άπελευθέρωση τής Κύπρου. Στό στόχο αὐτό άποσκοποῦσαν ὅλες οἱ ἐπί μέρους ἐνέργειές του. ΄Η καρδιά του σκιρτοῦσε στήν προσδοκία τής ἐπανάστασης καί στό ὄραμα τής άπελευθέρωσης. Μά ἐκτός άπό τόν πατριωτισμό, διέθετε καί σύνεση καί διορατικότητα.

Εἶχε διαβλέψει, καί πολύ ὀρθά, τήν ιδιότυπη θέση τής Κύπρου μέσα στόν Έλληνικό καί Μουσουλμανικό κόσμο, στό κέντρο τοῦ Σουλτανικοῦ Κράτους. Κάθε άπόπειρα ἔνοπλης ἐξέγερσης τών Κυπρίων θά καταπνιγόταν άμέσως στό αἷμα άπό δυνάμεις πού θά άποβιδάζονταν γρήγορα άπό τίς γύρω περιοχές, ἐνῶ αντίθετα ή κύρια ἐστία τής ἐπανάστασης, ή κυρίως Έλλάδα, βρισκόταν μακριά καί δέν μπορούσε νά προσδοκᾶται βοήθεια άπ' ἐκεῖ. Γι' αὐτό τό λόγο ό Άρχιεπίσκοπος Κυπριανός ὑποσχέθηκε άμέριστη τήν ήθική καί ὕλική ὑποστήριξη στόν κυοφορούμενο άγῶνα. Έξέγερση στήν ἴδια τήν Κύπρο ἦταν πρακτικά άδύνατη καί ἐθνικά ἐπιζήμια.

Κι ὅμως ή Κύπρος δέν διέφυγε τήν καταστροφή. ΄Η Κύπρος καί ό Άρχιεπίσκοπός της πλήρωσαν μέ τό αἷμα τους τήν ταπείνωση καί τόν ἐξευτελισμό, πού ὕφίστατο ή Όθωμανική Αὐτοκρατορία στή ξηρά καί στή θάλασσα άπό τίς δυνάμεις τής ἐπανάστασης.

Ό Κυπριανός δέν ἦταν άπροετοίμαστος γι' αὐτή τή θυσία.

Ἦξερε, πῶς ἡ ἐλευθερία περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἀγαθόν, ἐκτὸς ἀπὸ μόχθους καὶ ἀνδρεία ἀπαιτοῦσε καὶ ἄφθονο μαρτυρικό αἷμα κι ἦταν ἕτοιμος γι' αὐτό. Τὰ ὕπουλα σχέδια τοῦ αἱμοσταγοῦς διοικητῆ περιῆλθαν ἔγκαιρα σέ γνώση του. Πολλοὶ τὸν πρότρεψαν νὰ φύγει· κι εἶχε τὴν εὐχέρεια. Μὰ αὐτό θᾶταν ἀντίθετο πρὸς τίς ἀρχές καὶ τίς πεποιθήσεις του. Ἦταν ἀνάγκη νὰ στηρίξει τὸ λαό του μέ τὴν ἔμπρακτὴ ἐφαρμογὴ τῶν διακηρύξεών του. Τό «θνήσκε ὑπὲρ πίστεως καὶ μάχου ὑπὲρ πατρίδος», πού ἔθετε ὡς κορωνίδα στήν ἰδρυτικὴ πράξη τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς, θὰ ἐφαρμοζόταν πρῶτα ἀπὸ τὸν ἴδιο.

Ὅταν κάποιος μπορεῖ ἐνσυνείδητα νὰ πεθάνει, γνωρίζει τί ἀκριβῶς ζητᾷ. Κι ὁ Κυπριανὸς ἤξερε τί ζητοῦσε. Ἐπεδίωκε τὴ στηρίξη τοῦ ποιμνίου του στή γῇ τῶν πατέρων του, μέχρι τὴν ἡμέρα πού θὰ δημιουργοῦνταν οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴ λύτρωση, τὴν ἐθνικὴ του ἀποκατάσταση.

Συνεχιστὴς τῆς ἐθνικῆς παράδοσης τοῦ Ὁρθοδόξου Ἑλληνικοῦ Κλήρου, γνωρίζει, πῶς δέν γίνεται τίποτε τό μεγάλο χωρὶς αἷμα καὶ θυσία. Ἡ προσφορά τῆς ζωῆς εἶναι ἡ ὑπέρτατη προσφορά, πού ζωογονεῖ τό δένδρο κάθε ἱεροῦ ἰδανικοῦ.

Ἐτσι τὴν 9ῃ Ἰουλίου 1821 ἀπαγχονίζεται, μέ τὴ συναίσθηση ὅτι ἡ θυσία του θὰ ριζώσει βαθύτερα στίς ψυχές τῶν ὑποδούλων τὴν πίστη στήν Ἑλληνικὴ ἰδέα. Μπροστά στήν ἀγχόνη ξεδιπλώθηκε ὅλον τό παρελθόν τῆς φυλῆς του. Τὰ μάτια του ἐκτόξευσαν τὴ λάμψη τῆς περηφάνειας, πού δέν σβήνει οὔτε στήν πτώση, οὔτε στό θάνατο, κι ἄφησε στό λαό του τό σπέρμα γιὰ μιά νέα ζωή.

Ἀπαγχονίστηκε ὁ Κυπριανὸς καὶ καρατομήθηκαν οἱ Μητροπολίτες. Μὰ ὑπάρχουν θάνατοι, πού ἀξίζουν περισσότερο ἀπὸ τὴ ζωή. Ὑπάρχουν πτώσεις, πού ἀξίζουν ὅσο καὶ ἡ ἀνάσταση. Ὁ Κυπριανὸς ἔγινε θρῦλος. Ὁ τάφος του ἔγινε τάφος ζωαρχίας γιὰ νὰ ἀντλεῖ ὁ λαός του τὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ νέα του ζωή, πού θ' ἀπεργάζονταν τὴν ἐλευθερία του.

Ἡ τέλεση ἐθνικῶν μνημοσύνων καὶ ἡ ἀνάμνηση θλιβερῶν ἐπε-

τείων δέν ἀποσκοποῦν στήν ἀνανέωση τῶν θρήνων. Τελοῦμε τό σημερινό μνημόσυνο γιά νά κρατήσουμε ζωντανή τήν ἱστορική μνήμη ὡς συνεκτικό δεσμό μέ τό παρελθόν τῆς φυλῆς καί ὡς δύναμη αὐτογνωσίας. Καί γιά νά ἀντλήσουμε, ὡς ἐκ τούτου, διδάγματα γιά τή δική μας πορεία. Γιατί σ' ἓνα τραγικό γύρισμα τῶν καιρῶν βρισκόμαστε καί σήμερα ἀντιμέτωποι μέ τόν ἴδιο βάρβαρο κατακτητή, μέ τόν ἴδιο προαιώνιο ἐχθρό τῆς φυλῆς, μέ τήν πατρίδα νά βαδίζει, καί πάλι, τή γνώριμη σ' αὐτήν ὁδὸ τοῦ μαρτυρίου.

Ἡ σημερινή ἐπιμνημόσυνη τελετή ἔχει σκοπό νά ὑπενθυμίσει, ὅτι εἴμαστε γνήσιοι ἀπόγονοι καί συνεχιστές τῶν Ἐθνομαρτύρων τῆς 9ης Ἰουλίου 1821, συνέχεια τῆς ἴδιας φυλῆς. Καί νά δώσει, γι' αὐτό τό λόγο, διά στόματος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, ἀποστομωτική ἀπάντηση σ' ὅσους, δικούς μας καί ξένους, θέτουν διλήμματα ἀνιστόρητα στό λαό, σ' ὅσους μέ ὑποκλίσεις ἐθνικῆς ταπείνωσης καί ὑπόσκαψης τῶν συντεταγμένων αὐτοπροσδιορισμοῦ μας, ὑποθηκεύουν τό μέλλον μας στούς Τούρκους. Νά ἀφυπνίσει ὅσους ἔχουν παραδοθεῖ στή νωχέλεια καί στόν ἐφησυχασμό· ὅσους μετροῦν τά πάντα μέ τή συμβατική ἀριθμητική καί τόν συσχετισμό δυνάμεων· ὅσους τό πνεῦμα τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ τῶν ἡμερῶν μας εἶχε σάν συνέπεια τήν ἀποδυνάμωση τῆς σύνδεσής τους μέ τίς ρίζες τῆς φυλῆς· καί ὅσους εἶναι διατεθειμένοι νά συμβιβαστοῦν μέ ὅ,τι, στή μεγαλοψυχία του, προσφέρει ὁ κατακτητής.

Ἦταν καί τότε δύσκολες οἱ περιστάσεις καί τά ἀδιέξοδα φοβερά. Ὑπῆρχαν καί τότε φωνές γιά ἀποδοχή τῶν πραγματικοτήτων, πού εἶχαν ὡς μέγιστη στόχευση τήν ἀπλῆ φυσική ἐπιβίωση γιά τήν ἀποφυγὴ χειρότερων δεινῶν, τήν ἀποφυγὴ μιᾶς ἐπαπειλούμενης γενοκτονίας.

Οὔτε καί οἱ ξένοι ἦσαν εὐνοϊκότερα διακείμενοι, τότε, πρὸς τόν Ἑλληνισμό. Κι ἂν σήμερα ἡ Ἑλλάδα, τό φυσικό στήριγμά μας, γιά νά μείνει ὀρθή στά πικρά δεκανίκια της δέχεται φίμωτρο πού τῆς κλείνει τό στόμα στά ἐθνικά θέματα, δέν βρισκόταν,

καί τότε, σέ καλύτερη κατάσταση. Σφαγές, άπαγχονισμοί, λεηλασίες καί έμπρησμοί άπειλοῦσαν μέ άφανισμό όλόκληρη τή χώρα. Κι ή Κύπρος ήταν καί τότε μακρυά.

Λαός καί ήγεσία, όμως, εἶχαν τότε συνείδηση τοῦ χρέους. Αἰσθάνονταν βαθιά τίς ρίζες τους στήν Ἱστορία, στόν πολιτισμό, στή γῆ τους. Ἦξεραν από ποῦ ἔρχονταν καί ποῦ πήγαιναν. Κι αὐτά τούς προσδιόριζαν τόν τρόπο ζωῆς καί δράσης τους. Ἦξερε κι ὁ Κυπριανός, ὅπως κι ὁ Λεωνίδας κι ὁ Παλαιολόγος προηγουμένως, κι ὅπως ὁ Αὐξεντίου κι ὁ Μάτσης σέ κατοπινούς χρόνους, ὅτι τό φυσικό τέλος ήταν ἀναπότρεπτο κι ὁ ἐχθρός θά περνοῦσε. Γιά τήν ήθική, όμως, δέν ἔχει σημασία τό ἀποτέλεσμα τῆς θυσίας. Μεγαλύνεται ή πράξη. Καί γίνεται συντελεστής συντήρησης τοῦ ἔθνους μέχρι τήν ἀνατολή καλύτερων ἡμερῶν. Ἄν κριτήριο στήν πράξη τοῦ Λεωνίδα ήταν ὁ Ἐφιάλτης, ἄν ὁ Παλαιολόγος καθοδηγεῖτο από τούς ὁποιοσδήποτε Τουρκόφρονες κι ὁ Αὐξεντίου από τούς κάθε λογῆς Ἀγγλόφιλους, ὡς ἔθνος καί ὡς φυλή θά εἶχαμε χαθεῖ από καιρό.

Τό χρέος μας εἶναι καί σήμερα ξεκάθαρο. Ὅφείλουμε νά ἀντέξουμε. Νά ἀνακτήσουμε τήν ἐθνική ἀξιοπρέπείά μας πού παραμελήσαμε από καιρό. Ἡ ἀνοχή μας - τό βλέπουμε καθημερινά -, ἐκτραχύνει ὄχι μόνο τόν Τοῦρκο κατακτητή, ἀλλά καί τόν ἴδιο τόν ἐκπρόσωπο τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν πού ἀντί νά ὑπερασπίζεται ἀρχές, μᾶς λοιδορεῖ καί μᾶς ἐκβιάζει. Ἡ ἀνοχή μας ἐκτρέπει, πολλές φορές, καί τούς Εὐρωπαίους ἐταίρους μας.

Καθοδηγητές στίς ἀποφάσεις καί στίς πράξεις μας πρέπει νά εἶναι ή Ἱστορία καί οἱ πρόγονοί μας. Δέν διεκδικοῦμε παρά τό δικαίό μας. Ἔχουμε ὑποχρέωση ἀπέναντι στούς προγόνους μας, χρέος ἀπέναντι καί στούς ἀπογόνους μας, νά ἀντισταθοῦμε καί στό χρόνο καί στίς δυσκολίες κι ὄχι νά παρακολουθοῦμε παθητικά τήν ὅποια δυσμενή γιά μᾶς ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων. Ὅφείλουμε νά ἐπιλέξουμε πορεία, νά ἐπανακαθορίσουμε στόχους καί ἐπιδιώξεις, νά ἐπανασυνταχθοῦμε.

Ἐκατόν ὀγδόντα ἐννέα χρόνια από τή μεγαλειώδη θυσία σου,

κι ὕστερα ἀπὸ ἓνα ὑπέροχο ἀπελευθερωτικό ἀγῶνα καί ἐκατόμβες θυσιῶν σέ δύο παγκόσμιους πολέμους ἐξακολουθεῖ νά παραμένει σκλαβωμένη ἡ πατρίδα μας, Ἐθνομάρτυρα Κυπριανέ. Βρισκόμαστε μάλιστα στήν πλέον δεινή θέση τῆς Ἱστορίας μας, μέ κύρια χαρακτηριστικά ἓνα ἀνελέητο ἐθνικό ξεκαθάρισμα καί ἓνα βάρβαρο ἐποικισμό τῆς κατεχόμενης γῆς μας. Ἡ ψυχὴ μας, ὅμως μένει ἀδούλωτη. Καί παλεύει καί ἐλπίζει. Δέν δικαιούμαστε νά ὑποστείλουμε τή σημαία τοῦ ἀγῶνα. Κάτι τέτοιο θά μᾶς ἔκανε, ἀργά ἢ γρήγορα, θλιβερούς νοσταλγούς, ἐκ τοῦ μακρόθεν, τῆς πατρίδας μας. Ὑποσχόμαστε πῶς δέν θά φανοῦμε ἀνάξιοι τῆς θυσίας καί τοῦ παραδείγματός σου. Κι εἴμαστε σίγουροι, πῶς, τοῦ Θεοῦ συνεργοῦντος, γρήγορα θά μπορέσουμε νά πλέξουμε γιά σένα τό στεφάνι μέ ἐλεύθερη δάφνη.
